

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора історичних наук, професора

Салати Оксани Олексіївни

на дисертаційну роботу Куцова Костянтина Олександровича

«Громадська діяльність карпатоукраїнських студентів у міжвоєнній

Чехословаччині (1920-1939 рр.)»»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 032 «Історія та археологія»,

галузь знань 03 «Гуманітарні науки».

Актуальність теми

Чехословаччина міжвоєнного періоду посідає особливе місце в історіографії України. Саме тут внаслідок сприятливого внутрішньополітичного курсу під патронатом президента-демократа Т.Г. Масарика виник потужний громадський, культурний та освітній рух української еміграції. Прага 20-30-х років минулого століття стала визначним культурно-просвітнім центром української діаспори. Одним із важливих питань є процес становлення карпатоукраїнського студентського руху у міжвоєнний період, діяльність студентських організацій та її вплив на суспільне життя чеського та українського суспільств.

Актуальність порушених у дисертаційному дослідженні проблем має універсальний характер. Громадська діяльність карпатоукраїнського студентства в усіх її формах та проявах у 1920-1939 роках на території Чехословаччини розкриває повну картину суспільно-політичного потенціалу української діаспори за кордоном, тому внесок карпатоукраїнських студентських об'єднань та їх лідерів є життєво важливим як досвід сучасної української молоді. Відтак участь студентів та їх організацій у політичному житті Чехословаччини та безпосередньо Підкарпатської Русі становить як науковий, так і практичний інтерес.

Цим визначається наукова актуальність, практично-виховне та світоглядне значення дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Тема дисертаційного дослідження, сформульована дисертантом, є актуальною і важливою. Їй відповідає запропонована система науково-дослідних завдань, які більшістю узгоджується з темою роботи і її внутрішньою композиційною структурою. Обрана теоретико-методологічна основа забезпечила опрацювання та аналіз великої кількості джерел та літератури, дала можливість застосувати загальнонаукові методи дослідження (метод аналізу, синтезу та систематизації); спеціальні методи історичного дослідження (історико-порівняльний, історико-генетичний, історико-типологічний, історико-біографічний, хронологічний), що сприяло виявленню спільних та відмінних рис у процесі становлення студентських організацій, їх структурно-організаційного розвитку.

Дисертаційне дослідження Куцова Костянтина складається зі вступу та чотирьох розділів і підрозділів, висновків списку використаних джерел та літератури, додатків. Вступ містить обґрунтування актуальності теми, розкриває її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначає мету і завдання, об'єкт, предмет, хронологічні і територіальні межі роботи, її методи, наукову новизну і практичне значення. З трактовкою цих складових загалом можна погодитись. Структура роботи є логічною та завершеною.

Наукова новизна і значимість результатів дисертаційного дослідження представлена досить чітко, зокрема, вперше розкрито процес становлення основних суб'єктів карпатоукраїнського студентського руху 1920-1939 років; їх організаційну та структурну еволюцію; окреслено основні напрямки діяльності суб'єктів громадського руху карпатоукраїнських студентів.

Завдання, поставлені у дослідженні, демонструють досягнення мети та отримання наукових результатів. Автор узагальнив результати наукового

вивчення проблем громадського руху закарпатоукраїнського студентства 1920-1930-х років вітчизняними та зарубіжними дослідниками; проаналізував значний масив джерел і зробив висновок, що значна частина фактів нині потребують перевірки та критично-порівняльного аналізу; визначив найважливіші аспекти діяльності студентських об'єднань 1920-1939 років; встановив ступінь участі студентських організацій у політичному житті міжвоєнної Чехословаччини та Підкарпатської Русі. У той же час, не зрозумілими є завдання де планується щось проаналізувати. У науковому дослідженні поняття аналізувати – це дія, яка повинна привести до очікуваного результату, а саме: проаналізувати, щоб розкрити, визначити, виявити, встановити та інше. Автор же у дисертаційному дослідженні часто за мету у завданнях ставить не результат, а процес.

Розкриваючи стан дослідження означеної проблеми в історичній науці, дисертант самостійно визначає дві групи історичних праць за хронологією дослідження. До першої групи дослідник відносить праці безпосередніх учасників студентського руху, осіб, дотичних до студентських організацій та чеських дослідників і публіцистів, що висвітлювали діяльність студентського руху у 30-х роках ХХ ст. До другої групи віднесено наукові дослідження з історії карпатоукраїнського студентського руху міжвоєнної Чехословаччини, які почали з'являтися з кінця 1940-х років. Аналізуючи праці обох групи дисертант не завжди подає аналітичні судження про них, натомість досить різкі характеристики, звинувачуючи авторів у суб'єктивності у висвітленні подій, необґрунтованості та неточностях і плутанині у датах, назвах тощо. Позитивним у вивченні історіографічного матеріалу є аналіз не лише праць істориків, а також культурологів, які розкривали театральну діяльність студентства та діяльність у музичній сфері.

Джерельна база дослідження є достатньо презентативною для розкриття теми. Для повноцінного розкриття теми дослідження широко залучалися історичні джерела з Архіву Праги (Кадастр товариств «Возрожденіє», «Союз», ОГКС та «Пролом»); з фондів Національного архіву Чеської республіки (щорічна звітність та кореспонденція товариств «Возрожденіє» та «Союз»); з фонду

Карлового університету (документи товариств «Возрожденіє», «Союз» та «Пролом»); з Празького літературного архіву пам'яток національної писемності (листування Йозефа Ротнагла зі студентами-активістами); з фондів Словацького національного архіву у Братиславі (документи про діяльність організацій карпатоукраїнських студентів). Інтерес для дисертанта становили документи фондів Центрального державного архіву вищих органів влади України, Державного архіву Закарпатської області та державного архіву СБУ; матеріали періодичних видань 1920-1930-х років та мемуарна література.

Методологічну основу дисертаційного дослідження складає наратив, що передбачає розгляд подій крізь призму характерного для тогочасного карпатоукраїнського суспільства протиборства національно-мовних ідентичностей, що є оригінальним і дає можливість відтворити історичну картину подій, що сприяли становленню студентського руху. Для опрацювання джерел, автор широко використовує загально-наукові методи аналізу, синтезу, систематизації. У розкритті основних питань використано комплекс спеціальних історичних методів: історико-генетичний, історико-порівняльний, історико-типологічний, хронологічний, історико-біографічний.

Аналіз та оцінка змісту роботи

У другому розділі дисертаційного дослідження автор представив процес становлення та структурно-організаційний розвиток карпатоукраїнських студентських об'єднань, зокрема розкрив діяльність фахових організацій студентів у Празі у 1920-1939 рр.; фахових студентських об'єднань у Братиславі, Брно та Підкарпатській Русі у 1929-1939 рр.; «Центральный Союзъ Подкарпаторусскихъ Студентовъ» як надструктуру карпатоукраїнського студентства у ЧСР у 1928-1939 рр. Наразі цінним і важливим для висвітлення проблеми стало розкриття специфіки становлення та розвитку конфесійних організацій у 1929-1939 рр. Тут автор робить висновки про те, що у той час, коли карпатоукраїнський студентський рух у міжвоєнній Чехословаччині набув помітного розвитку, почала розвиватись й основна негативна тенденція – розкол

карпатоукраїнського студентства на мовні табори, що, незважаючи на намагання, так і не був подоланий й призвів до неспроможності виступати єдиною силою при вирішенні актуальних проблем. Дисертант показує, також, що становлення карпатоукраїнських студентських об'єднань у Празі, Братиславі та Мукачеві відбувалось, за конфесійною ознакою. Їх активна діяльність привела до протистояння між греко-католиками та православними, що поглибило розкол у студентському русі.

Основні напрямки діяльності студентських об'єднань дисертант розкриває у третьому розділі, зокрема він показує соціальний аспект їх діяльності; активну роботу в культурно-освітній сфері та видавничій діяльності. З проаналізованих дисертантом фактів видно, що соціальна робота, проведена у 1920-1930-х рр. громадськими об'єднаннями карпатоукраїнських студентів, була активною, ефективною та торкалася усього спектру найактуальніших проблем: матеріальної допомоги, стипендії, проживання, лобіювання інтересів студентства перед урядовими структурами тощо. Не менш плідною, на думку дослідника, була культурно-освітня діяльність, яка проявилась у багатьох сферах, зокрема: музичному та театральному мистецтві, просвітництві, популяризації спорту та здорового способу життя. Автор також показує, що 1922-1939 рр. стали періодом активної видавничої діяльності карпатоукраїнських студентських товариств, що сприяло популяризації студентської тематики серед громадськості та реалізації творчого потенціалу активістів студентського руху.

Поступову політизацію студентського руху у середині 1920-х – початок 1930-х рр. та його участь у політичному житті дослідник розкриває у четвертому розділі дисертації. Політичну активність карпатоукраїнського студентства автор об'єднує у декілька етапів. Зокрема, перший етап – поступове включення в політичні процеси, що розпочалося у 1924-1925 рр. й тривало до початку 1930-х.; другий етап – період поступової радикалізації, що припав на 1932-1937 рр.; третій етап – період найбільш помітної участі у політичному житті, який припав на 1938-1939 рр. Розмірковуючи над участю студентства у політичному житті,

дисертант зазначає, що саме у 1920-1930-х рр. свій перший політичний досвід та певний рівень пізнаваності отримали чимало відомих у майбутньому діячів, які невдовзі відіграли помітну роль у суспільно-політичному житті рідного краю та суміжних регіонів.

У той же час, цей аспект проблеми розкрив би політичні протиріччя ще ширше, якби дослідник показав вплив комуністичних ідей та організацій на студентство Підкарпатської Русі, натомість автор обмежився лише згадкою про гурток комуністичного спрямування, очолюваний студентом філософського факультету, «возрожденцем» Степаном Петрусом.

У висновках до розділів викладено найбільш важливі результати, одержані в дисертації. Загальні висновки є ґрунтовними та виваженими, містять формулювання розв'язаної наукової проблеми. У Додатках уміщено великий фактичний матеріал, що поглиблює аналіз теми і доповнює окремі сюжети праці. Загалом робота свідчить, що здобувачеві вдалося досягнути визначеної мети, вирішити поставлені завдання і достатньо повно розкрити проблему Громадська діяльність карпатоукраїнських студентів у міжвоєнній Чехословаччині (1920-1939 рр.).

Новизна наукових положень, висновків

Таким чином, вищенаведене свідчить, що в обговорюваному дослідженні дисертантом вирішено низку важливих наукових завдань, що дало змогу з'ясувати стан вивчення теми в історичній літературі, узагальнено результати наукового вивчення проблем громадського руху закарпатоукраїнського студентства 1920-1930-х рр. вітчизняними та зарубіжними дослідниками; розкрито процес становлення основних суб'єктів карпатоукраїнського студентського руху 1920-1930-х рр., їх організаційну та структурну еволюцію; показано основні напрямки діяльності суб'єктів громадського руху карпатоукраїнських студентів 1920-1930-х рр.; охарактеризовано основні форми участі карпатоукраїнських студентів у суспільно-політичному житті Закарпаття та суміжних регіонів 1920-1930-х рр.

Достовірність результатів досліджень

Положення і висновки сформульовані у дисертації К.О. Куцова загалом обґрунтовані та науково достовірні. Основні результати й положення дисертації викладені автором у 15 наукових статтях (у т.ч. 9 – у вітчизняних наукових фахових виданнях та 1 стаття у закордонному виданні). Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, розміщені у 4 збірниках наукових і науково-практичних конференцій, семінарів і круглих столів.

Мета та поставлені завдання є достатньо обґрунтованими та науково виваженими. Кожний розділ і підрозділ дисертації має теоретичні узагальнення. Автору вдалося виконати поставлену мету і завдання його науково-кваліфікаційної роботи, хоча вона не позбавлена певних упущень.

Академічна доброчесність

Порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) в дисертації та наукових працях, у яких висвітлені основні наукові результати дисертаційного дослідження Куцова Костянтина Олександровича не виявлено.

Оформлення дисертаційної роботи

Оформлення дисертації за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим МОН України, наказ №40 від 12 січня 2017 р.

Дискусійні питання та зауваження до дисертаційної роботи

Поряд з позитивним враженням від роботи варто зупинитися на окремих дискусійних питаннях:

1. Аналізуючи праці істориків автор не завжди вдається до глибокого аналізу їхніх праць. Іноді він подає різкі характеристики, звинувачуючи

їх у суб'єктивності у висвітленні подій та необґрунтованості (с. 29, 30, 31). Вживає таке поняття як «аналітичний огріх (с. 33)».

2. Процес становлення та структурно-організаційний розвиток карпатоукраїнських студентських об'єднань був би розкритий більш повно, якби автор дослідження показав також й ідеологічно-політичні розбіжності в середовищі студентської молоді.
3. Важливим також було б розкриття проблеми і розбіжності, які виникали у середовищі молодих видавців, оскільки ці явища гальмували процес видання необхідної літератури та популяризації діяльності студентських організацій. Зокрема незрозумілою залишилась ситуація, що виникла під час видання часопису «Подкарпатській Студентъ», коли планувалось відповідальним редактором обрати «союзівця» С. Петрашко, а видавцем – українського письменника-емігранта Юрія Тищенко (Сірий), який у той час жив у Празі.
4. Щоб повною мірою розкрити політичні протиріччя, що виникали у середовищі студентства, досліднику варто було б показав вплив на них комуністичних ідей та організацій. Це дало б можливість зрозуміти ще одну сторону політичної дискусії (с. 157).
5. Щоб більш повно розкрити картину суспільно-політичних загострень у другій половині 1920-х рр. варто було б дати більше прикладів внутрішніх національно-мовних протиріч між русофілами та українофілами.
6. У роботі містяться ряд стилістичних та граматичних огріхів (с. 73, 129, 161)

Вказані дискусійні питання не знижують загального позитивного враження від дисертаційного дослідження Куцова Костянтина Олександровича, яке має наукову та практичну значимість для діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування при підготовці регіональних програм в галузі молодіжної політики та патріотичного виховання молоді.

Рекомендації щодо використання результатів дисертаційної роботи

Отримані результати дослідження Куцова Костянтина Олександровича на тему «Громадська діяльність карпатоукраїнських студентів у міжвоєнній Чехословаччині (1920-1939 рр.)». У подальшому пропонована до вивчення у ЗВО України у контексті історії української діаспори. Наукові та теоретичні надбання дисертаційного дослідження можуть бути використаними у практичній площині: викладанні студентам ЗВО України та використанням органів самоврядування у сфері молодіжної політики.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Куцова Костянтина Олександровича на тему «Громадська діяльність карпатоукраїнських студентів у міжвоєнній Чехословаччині (1920-1939 рр.)». є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана на актуальну тему. Робота повністю відповідає спеціальності спеціальністю 032 «Історія та археологія». Отримані результати мають наукову новизну, важливе теоретичне та практичне значення в сфері суспільно-політичної та культурно-освітньої діяльності української діаспори за кордоном та в Україні.

Дослідження виконано на високому науковому рівні, матеріал викладено чітко й обґрунтовано, усі положення, результати і висновки є чітко аргументованими. Впровадження та апробація результатів дисертаційного дослідження підтверджено документально. Основні результати дослідження в повному обсязі опубліковано, апробовано та схвалено на науково-практичних конференціях різного рівня.

На основі зазначеного можна зробити висновок, що дисертаційна робота Куцова Костянтина Олександровича на тему «Громадська діяльність карпатоукраїнських студентів у міжвоєнній Чехословаччині (1920-1939 рр.)», є закінченим самостійним науковим дослідженням, у якому отримана наукова новизна в галузі гуманітарних наук, яка вирішує важливу наукову проблему.

За змістом, актуальністю, науковою новизною та практичною цінністю робота відповідає вимогам пунктів 10, 11, 12 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та положень Вимог до оформлення дисертації затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 №40.

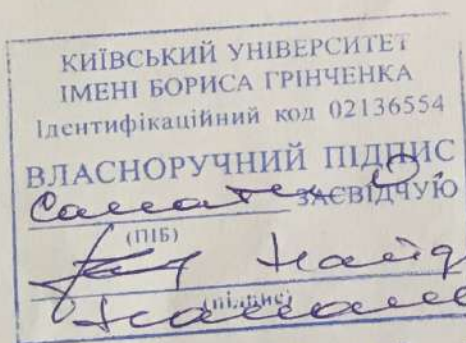
Вважаю, що автор дисертаційного дослідження Куцов Костянтин Олександрович на тему «Громадська діяльність карпатоукраїнських студентів у міжвоєнній Чехословаччині (1920-1939 рр.)». заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії України
Київського університету імені
Бориса Грінченка

Оксана САЛАТА

17.05.2021